

Михайленко Ю., Підгурська В., Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів на уроках читання // Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах компетентнісного підходу : досвід, реалії, перспективи : збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І. Голубовської. Житомир, 2023. С. 91-94.

Ю. П. Михайленко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів на уроках читання

У складних умовах сьогодення задля успішної самореалізації дуже важливою є здатність розуміти власні емоції, керувати ними, налаштуватися на позитив. Емоційні стани, які впродовж життя супроводжують людину, можуть бути різними та впливати на людину як позитивно, так і негативно. Упевненість, щастя, радість та захоплення – це емоції, які спонукають людину діяти й досягати хороших результатів. Також існує безліч негативних станів, котрі супроводжуються гнівом, страхом, тугою, тривогою та замкненістю; саме ці емоції не найкращим чином впливають на взаємини з оточуючими та на власний настрій, а інколи й на здоров'я людини.

Коли дитина приходить до школи, потрапляє в новий колектив, вона переживає негативні відчуття: невпевненість перед однолітками або педагогами. Завдання вчителя – забезпечити якомога комфортнішу адаптацію дитини до нових умов, сприяти позитивному емоційному налаштуванню на навчальний процес, виховувати в них емоційну стійкість, свідомість, упевненість і вмотивованість.

В освітньому процесі початкової школи посилюється роль емоційного інтелекту, необхідним стає розвиток емоцій молодших школярів, уміння керувати власними емоціями та розуміти емоційний стан інших людей. У зв'язку з цим важливого значення набуває визначення чинників, які впливають на розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів в освітньому просторі нової української школи.

Емоційний інтелект сьогодні активно досліджується зарубіжними та вітчизняними науковцями. Поняття "емоційний інтелект" ввели в обіг американські психологи П. Саловей і Дж. Майєр [1, с. 26]. Науковці розглядають емоційний інтелект як здібність ефективно орієнтуватися в емоційній сфері людського життя: розуміти емоції та емоційне підґрунтя відносин, використовувати свої емоції для розв'язання задач, пов'язаних зі стосунками та мотивацією [3, с. 212]. Американський психолог та

письменник Д. Гоулман визначає емоційний інтелект як здатність усвідомлювати власні почуття, почуття інших людей, мотивувати самого себе й інших людей, керувати власними емоціями та впливати на емоційні стани інших [1, с. 29]. Розвиток емоційного інтелекту став об'єктом дослідження провідних вітчизняних дослідників (Е. Носенко, Н. Коврига, С. Дерев'янка, М. Шпак, О. Лящ, І. Матійків).

На нашу думку, розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи найбільше сприяють уроки читання, адже саме вони є інструментом для формування емоційно-ціннісного ставлення учнів до себе, інших людей, навколишньої дійсності, розвитку інтелектуально-психологічного потенціалу дитини, а також слугують важливим чинником, що забезпечує успішну самореалізацію людини. Метою уроків літературного читання є розвиток компетентних читачів, які читають художні тексти "для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень" [5].

На уроках читання, для розвитку емоційного інтелекту учнів можна застосовувати такі прийоми:

"Емоційне налаштування". Важливим компонентом досягнення мети уроку є зосередженість дитини. Тому варто емоційно налаштувати дітей перед прочитанням нового твору. У третьому класі за підручником М. Вашуленка, Н. Васильківської, С. Дубовик вивчаються твори А. Волкової "Перший подих осені" та М. Пономаренко "Осінь пензлика взяла". Щоб налаштувати учнів на сприйняття твору, можна принести в клас каштани та запропонувати дітям намалювати на них емодзі, що відповідають їхньому настрою. Попросити діток описати свої почуття, коли вони тримають у долоньках каштани.

"Літературний трейлер". На етапі первинного синтезу роботи з літературним твором можна запропонувати висловити припущення щодо змісту, виходячи з назви, передбачити зміст, який буде розкривати письменник, які емоції, почуття хоче передати автор. На цьому етапі ефективним буде використання буктрейлерів. У третьому класі за підручником К. Пономарьової, О. Савченко вивчається твір О. Кротюк "Наші скарби"; за цією назвою в дітей виникнуть різні варіанти, про що може розповідатися, тому при вивченні даного твору доцільно використовувати цей прийом.

"Колесо емоцій Роберта Плутчика". Учителі початкових класів у процесі роботи з дітьми зіштовхуються із проблемою, коли діти не розуміють власних емоцій, не вміють їх розпізнавати та виражати. Для розвитку емоційного інтелекту використовують різні схеми емоцій, одна з таких – це "Колесо емоцій Роберта Плутчика". Необхідно роздрукувати зображення колеса емоцій та роздати всім учням по одному примірнику. Під час уроку здобувачі освіти мають звертатися до цього зображення, скануючи свої відчуття. Цей прийом доцільно використовувати на різних етапах уроку. Наприклад, у четвертому класі за підручником І. Большакової, І. Хворостяного вивчаючи твір Марії та Сергія Дяченків "Марійка і жадібний

грабіжник". Перед прочитанням твору можна запитати: "Що ви зараз відчуваєте? Оберіть емоцію на зображенні". Також під час читання твору періодично запитувати в дітей: "Як думаєте, які емоції переживає зараз герой твору?", після прочитання: "Які емоції викликали у вас зображені події?". Цей прийом допоможе дітям передати свої емоції та виразити почуття, порівнявши, чи змінились вони з початку та після закінчення уроку.

Уроки читання є досить цінними компонентами процесу розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів. Вони сприяють збагаченню моральної сфери учнів через уміння аналізувати та оцінювати вчинки героїв літературних творів. Особливу роль у морально-етичному аспекті соціалізації молодшого школяра відіграють байки. Вони допомагають усвідомити дітям: якщо хочеш чогось досягти, то потрібно докладати зусиль і ставитись до людей так, як хочеш, щоб ставились до тебе (С. Руданський "Старий вовк"); що щастя кожної людини залежить від неї самої (Л. Глібов "Тінь і хлопчик"); що зло карається (Є. Гребінка "Ведмежий суд").

Літературні твори сприяють розвитку морально-естетичних почуттів. Емоційний фактор є дуже важливим, бо саме емоції виступають внутрішнім сигналом, оскільки забезпечують краще розуміння змісту твору. Саме на основі висловлених дитиною отриманих емоцій учитель має можливість зробити певні висновки про її ставлення до героїв, які зображено у творі. З огляду на важливість розвитку емоційного інтелекту учнів початкових класів на уроках читання, можна запропонувати такі завдання:

"Інтонація". Дітям пропонується по черзі повторити з різними емоціями та відповідною інтонацією (злісно, радісно, з образою) окремі фрази. Як варіант, можна інтонаційно програти й обговорити діалог казкових героїв. За підручником авторів Г. Остапенко, О. Волощенко, О. Козак (програма Р. Шияна) у четвертому класі можна використати твір Лесі Українки "Біда навчить". Завдання дітей – прочитати з відповідною інтонацією діалог Сови й Горобчика. І попросити дітей описати свої емоції, коли вони промовляють із тією чи іншою інтонацією репліки.

"Казка навпаки". Запропонуйте дітям інсценізувати відому казку двома способами: з оригінальним текстом та з текстом, де головні герої мають протилежні риси характеру своїх персонажів. У четвертому класі для такого завдання можна обрати казку "Гидке каченя" Г.-К. Андерсена за підручником К. Пономарьової та О. Савченко (програма О. Савченко).

"Намалюй за хвилину". За одну хвилину необхідно намалювати свій настрій після опрацювання твору, не малюючи нічого конкретного, тільки лінії, форми, різні кольори. Потім передати свій малюнок сусідові по парті. Той має уважно розглянути отриманий малюнок і спробувати вгадати, який настрій на ньому зображено. Це завдання можна використати в четвертому класі під час опрацювання твору П. Глазового "Джерело і фонтан" за підручником М. Зоряної, Н. Богданець-Білокаленко.

"Незакінчене речення". Це завдання можна запропонувати дітям на етапі узагальнення уроку. Наприклад: "Сьогодні я відчував радість / смуток / тощо, коли...". Якщо дитині важко описати свої почуття, доцільно на уроках

читання вести "словничок емоцій", де діти записують слова, що допомагають їм описувати свої емоції.

Отже, можемо підсумувати, що найбільше приносять розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи уроки читання. Вправи для розвитку емоційного інтелекту на уроках читання сприяють зниженню тривожності і створюють позитивне налаштування на роботу. Готуючись до уроку, вчитель має застосовувати різні прийоми та продумати цікаві завдання і вправи, які дозволять викликати емоційне піднесення в дітей.

Список використаної літератури

1. Лучук В. Активізація пізнавальної діяльності школярів. *Розкажіть онуку*. 2018. № 17. С. 26–29.
2. Костів В. І. *Сучасні аспекти виховання в національній школі. Шлях освіти*. 1999. № 3. С.2–9.
3. Освітні технології сучасних навчальних закладів : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. 212 с.
4. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Vivat, 2018. 478 с.
5. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32309255.pdf>